

**Новите послания и предизвикателства на учебните програми за
общообразователната подготовка в I клас
(методически насоки)**

1. Организиране на общообразователната подготовка

Общообразователната подготовка в I клас се реализира в съответствие с Държавния образователен стандарт за общообразователната подготовка¹ чрез следните учебни предмети:

- Български език и литература
- Математика
- Околен свят
- Музика
- Изобразително изкуство
- Технологии и предприемачество
- Физическо възпитание и спорт.

Разпределението на учебното време за изучаването им в съответната паралелка се определя с училищния учебен план, разработен в съответствие с рамковия учебен план и приет с решение на педагогическия съвет.

Държавният образователен стандарт за учебния план² определя следната структура на учебния план:

- раздел А – задължителни учебни часове;
- раздел Б – избираеми учебни часове;
- раздел В – факултативни учебни часове.

В първи клас седмичният брой задължителни и избираеми часове (от разделите А и Б) е 22 учебни часа, а броят на учебните седмици е 32.

Задължителните учебни часове се разпределят за изучаване на общообразователните предмети, включени в раздел А на учебния план, а избираемите учебни часове в I клас може да се използват за:

- разширена подготовка по общообразователните учебни предмети, включени в раздел А;
- подготовка по учебния предмет майчин език;
- подготовка по учебния предмет хореография;

---

¹ Наредба № 5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка. ДВ, № 95.

² Наредба № 4 от 30 ноември 2015 г. за учебния план. ДВ, № 94.

- подготовка по учебния предмет религия;
- подготовка по учебни предмети от областта на глобалното, гражданското, здравното и интеркултурното образование, предприемачеството, управлението на личните финанси и програмирането, защитата на родината, населението и околната среда, учебни предмети, които формират национално самочувствие, патриотичен дух и родолюбие на децата и учениците, като разширяват и допълват съдържание, което присъства интегрирано в други учебни предмети.

В училищния учебен план се предвижда по един учебен час за организиране и провеждане на спортни дейности за всяка учебна седмица за всеки клас, както и за часа на класа. Темите и дейностите за провеждане на часа на класа се планират в съответствие с тематичните области, определени с Държавния образователен стандарт за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование.

Седмичният брой на избираемите часове на училищния учебен план не може да бъде по-малък от 0,5 часа по избран предмет, като по този начин изборът на учебните предмети от раздел Б се ограничава до 6 броя. Предложените за избор от родителите/настойниците на първокласниците учебни предмети следва да са съобразени с желанията на учениците и с възможностите на училището за кадрово осигуряване. Учебното време, определено с раздели А и Б на утвърдения училищен план, е задължително за учениците от съответната паралелка.

Освен задължителните учебни предмети учениците може да изучават в рамките на факултативните часове и други или да се включват в допълнителни учебни дейности, като участието им в тях не е задължително.

2. Характерни особености на новите учебни програми

През учебната 2015/2016 година в I клас се прилагат новите учебни програми за общообразователна подготовка³, утвърдени със Заповед № РД 09–875/17.12.2015 г. на министъра на образованието и науката и публикувани на електронната страница на Министерството на образованието и науката. За останалите класове от началния етап на основното образование продължава използването на учебните програми, утвърдени по отменената Наредба № 2 за учебното съдържание.⁴

³ Учебни програми за I клас, 2015. www.mon.bg

⁴ Наредба № 2 за учебното съдържание. ДВ, № 48. 2000

Учебните програми за общообразователната подготовка в I клас са разработени в съответствие с изискванията за резултатите от обучението по всеки учебен предмет в края на всеки образователен етап, определени с Държавния образователен стандарт за общообразователната подготовка. Той от своя страна изгражда една цялостна визия за учебното съдържание, основана на съвременните ключови компетентности, необходими на младите хора за продължаване на по-нататъшното си обучение и професионална реализация. В този смисъл учебното съдържание, включено в учебните програми за I клас, задава нови образователни приоритети, като в същото време гарантира приемственост и надграждане по отношение на изучаваното традиционно учебно съдържание. Новите акценти са свързани с интегритета на знанията и практическата им значимост, с намаляване на обема на академичните и фактологичните знания.

Ориентацията на учебните програми към постигане на съвременните ключови компетентности поставя акцент върху характеристиките на интегралност в учебното съдържание. Потърсени са по-удачни възможности за оптимизиране на учебното съдържание чрез междупредметна интеграция и извеждане на практически значимото знание като приоритет в обучението. Превръщането на декларативното знание в процедурно предполага различен педагогически подход на преподаване, затова новите учебните програми за I клас задават методическа свобода на учителя при прилагането им в практиката.

Новата концепция за структурирането им се основа на познатия подход за конкретизиране на очакваните резултати от обучението за края на етапа на равнището на съответния клас. Въпреки този факт са налице различия, насочени към улесняване на ползването им от учителите.

На първо място следва да се отбележи фактът, че основните структурни компоненти са представени в табличен вид.

Първата таблица цели да декомпозира очакваните резултати от обучението, определени в държавния образователен стандарт за общообразователната подготовка, като конкретизира кои от тях следва да бъдат постигнати по съответния учебен предмет в края на класа. Тя е ориентир за дългосрочното планиране на преподавателската работа.

Втората таблица включва изучаваното в съответния клас учебно съдържание, представено в глобални теми, чрез очакваните резултати от обучението за всяка от тях и свързаните с темата основни понятия. Всеки очакван резултат е насочен към

постигане на компетентностите, които кореспондират със спецификата на учебния предмет. Таблицата е основен ориентир при планиране на урочната работа и в този смисъл е задължителният компонент на учебната програма.

В последната таблица са предложени примерни дейности за придобиване на ключовите компетентности и междупредметни връзка. Основната ѝ функция е свързана с методическото подпомагане на начинаещите учители, но може да служи за обогатяване на методическите идеи, свързани с постигане на дадена компетентност от различни специалисти - учители, специалисти по методика на обучението, автори на учебници и учебни помагала и пр.

За разлика от действащите учебни програми в новите се предлага препоръчително процентно разпределение на задължителните учебни часове за годината. Този компонент на учебната програма следва да гарантира сравнително равностойно разпределение на часовете за нови знания и за затвърдяването им. Специфична особеност на учебните програми за I клас е преобладаващият дял на уроците за нови знания за сметка на часовете за затвърдяване поради факта, че повечето от знанията са основополагащи или са свързани с изучаването на звукове, букви, цифри, изискващи специфична методическа работа в рамките на цял учебен час. Определено във всяка учебна програма съотношение между различните типове уроци отчита освен спецификата на учебния предмет и възрастовите възможности на учениците.

Всички останали раздели на учебната програма са представени кратко, като се акцентира върху методическа свобода на учителите при подбора на начините и средствата за постигането и оценяването на очакваните резултати от обучението.

Специфичните форми и методи на оценяване на постиженията на учениците извеждат на преден план формираното оценяване, което стимулира личностното развитие на ученика. Подходящ начин за отчитане на най-значимите аспекти от напредъка на детето е създаването на ученическото портфолио, чрез което се систематизира информацията за оценяването по всички учебни предмети.

Осъвременяването на новите учебни програми като цяло е подчинено на стремежа за по-ясни и еднозначни формулировки на очакваните резултати от обучението, които да са действителен инструмент за реализиране на образователните цели от учителите.

На основата на учебната програма за учебния предмет всеки учител, който преподава в I клас, изготвя годишно тематично разпределение на учебния материал, като структурира учебното съдържание съобразно с изискванията на чл. 12 от Наредба № 5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка. При необходимост от преразпределяне на учебното съдържание по време на учебната година, учителят променя годишното тематичното разпределение така, че в края на класа да бъдат постигнати очакваните резултати от обучението.

3. Прилагане на новите учебни програми за I клас със старите учебници

През учебната 2016/2017 година във всички класове от началния етап на основното образование, включително и в I клас, ще се използват учебниците, разработени по старите учебни програми и одобрени през 2002 г. Макар и да не е задължителен, учебникът е важно учебно средство за “самостоятелно учене на ученика и което подпомага цялостното му обучение по определен предмет”⁵ (вж. чл. 4, ал. 1 от Наредба № 6). Ето защо използването му в I клас изисква учителят да синхронизира учебното съдържание, включено в него, с определеното в новите учебни програми. Преодоляването на това предизвикателство може да бъде постигнато чрез идентифициране на възможните проблеми, задълбочено тематично планиране и стремеж за обогатяване на педагогическия инструментариум с разнообразни методи, подходи и средства на работа. Учебникът е само един възможен ориентир при годишното планиране и не следва да е единственото дидактическо средство за постигане на конкретните урочни цели и за отчитане на постигнатите резултати. Водещата роля в процеса на преподаване принадлежи на учебната програма, реализирана от учителя. Именно професионализмът на учителя е първостепенното условие за постигане на зададените очаквани резултати от обучението, респ. на качеството на началното образование.

3.1. Прилагане на учебната програма по български език и литература

Новата учебна програма по български език и литература за I клас е изградена на основата на традиционни методически съображения за подбор на учебното съдържание, като са отчетени съвременният образователен контекст и потребностите на днешния първокласник. Тя е оптимизирана по обем и съдържание, но са запазени основните цели на обучението по учебния предмет,

---

⁵ Наредба № 6 за познавателните книжки, учебниците и учебните помагала. ДВ, № 94.2015

насочени към постигане на началното оgramотвяване. Нов акцент е поставен върху постигане на базовото равнище на ключовата компетентност, свързана с комуникацията на български език, и реализиране на комплекс от дейности, подчинени на съвременните ключови компетентности.

За разлика от старата учебна програма структурата на новата подчертава вътрешната логика на езикознанието и литературата за деца, а не на компетентностите, които са изведени като водещи цели и следва да съпътстват цялостния образователен процес. Конкретизирането на езиковите и литературните компетентности се реализира в контекста на комплексния учебен предмет и позволява изграждането на редица вътрешнопредметни и междупредметни интегративни връзки.

Целите на обучението по български език и литература в I клас отново се свързват с началното оgramотвяване, което е ключова предпоставка за осъществяването на единния езиков и литературен образователен процес. Като са взети предвид утвърдени в практиката модели на оgramотвяване е предложен нов ред за изучаване на буквите от българската азбука. Както при реда за изучаване на звуковете, включен в предходната учебната програма по български език и литература за I клас, и тук е отчетен лингвистичният принцип за изучаването, но е съчетан с честотния (който отчита честотата на употреба на буквата в съвременната литература за деца) и със семантичния (който отчита значимостта ѝ в езика) принцип. В новата учебна програма е конкретизирана последователността за въвеждане на групите букви, а в рамките на групата е допусната възможността за различни комбинации, като условие за създаване на алтернативни концепции за учебници и за улесняване на ученика при преместване от едно училище в друго. При представянето на буквите от втората група в съответствие със съвременните теоретични постановки е изведена корелацията на звуковете беззвучност – звучност, вместо познатата от досегашните учебни програми звучност-беззвучност. С избрания подход е свързано и умереното представяне на думите със звуково-буквени модели. Препоръчва се да не се използва при думите с буквите *-я, -ю, -ь, -и*, за да не се затрудняват учениците, които не могат да разграничат различните модели за отбелязване на разлика между броя на звуковете и на буквите.

Въпросът за определяне на реда на буквите чрез учебната програма по български език и литература за I клас е решен в контекста на зададената чрез Закона за

предучилищното и училищното образование методическа и творческа свобода на учителите, респ. на авторите на учебници. В този смисъл при създаване на учебната програма не е определен метод на ограмотяване. Вместо доскоро абсолютизирания звуково-аналитико синтетичен метод на ограмотяване се допуска прилагане на алтернативни методи, ориентирани към потребностите на деца с различна степен на училищна готовност и със семеен език, който не е български. Избраният от учителя (автор на буквар) метод на ограмотяване може да бъде обогатен от редица други начини на работа, чрез които да бъде намерен път към индивидуалните потребности на всяко дете, например метод „Забавни звукове“; прилагане на принципа на копиране на възприета зрителна опора; откриване на новоизучената буква в надпис на обект от заобикалящата детето действителност; работа с кубчета с отворени срички (по Зайцев); сугестопедично обучение в грамотност и др. Първокласникът, поставен в активна познавателна позиция в условията на образователния процес, следва да моделира, интонира, борави с разредната азбука, актуализира думи по модели, съставя устни разкази по илюстрации. Чрез използване на дидактични игри, четивни пъзели, кръстословици целенасочено се разширяват нагледно-действените и занимателни елементи в процеса на начално ограмотяване.

За учебната 2016-2017 година се допуска постигането на очакваните резултати от обучението, определени в учебната програма по български език и литература за I клас с помощта на неактуални учебни средства (напр. Буквар от 2002 г.), в които е представен друг ред за изучаване на звуковете и техните букви, без да се спазва строго определената в нея последователност на групите или на буквите в съответните групи. Основното съображение при изучаването на всяка нова буква следва да е свързано с наличните четивни умения на учениците, затова учителят следва да подбира внимателно текстовете за четене през часа така, че да не се създават емоционални пречки при изграждане на механизма на четене.

Учебната програма предоставя свобода и при подбора на произведенията за четене в контекста на посочените тематични кръгове (семейството, училищния живот, родината, игрите, празниците). Предложените тематични кръгове следва да гарантират включването в учебниците на достъпни и смислени произведения от класическата литература за деца. Даден е пример на произведение за рецитиране, поставящо акцент върху патриотичната тематика, с очакването в учебните часове да присъстват значими и стойностни произведения от детската литература.

Нетрадиционната тема „Читателски интереси“ дава възможност за целенасочена работа за развитие на интереса към четенето като важно условие за развитие на литературни и социокултурни компетентности. Новите аспекти в учебната програма, свързани с формиране на ключови компетентности чрез разнообразни дейности, като формиране на умения за четене и разбиране на текстове от различен стил и жанр, прилагане на вариативна стратегия на четене, включване на художествени текстове и друг тип – обява, реклама, текстова задача по математика, текст за ориентиране по карта, SMS позволяват да се обвърже учебното съдържание с прагматичните опори към света, който заобикаля детето, и да повишават уменията им за четене, като поддържат жив интереса на първокласниците към книгата и четенето. Формирането на езиковите и на литературните компетентности се осъществява на емпирико-описателно равнище с опора на сетивния опит и с приоритет на практически значимото знание.

Направен е опит за олекотяване на учебното съдържание по отношение на терминологията. Включените в учебната програма основни понятия са намалени, като в новата учебна програма са съкратени понятия като: устна реч, писмена реч, тесни и широки гласни звукове, звучни и беззвучни съгласни звукове, ударение, съчинение по преживяване, съчинение по наблюдение, пословица.

Част от зададените в старата програма понятия (картина, заглавие на текст, куклен театър, разказ по картина, преразказ, четене по роли, илюстриране, словесно обрисуване, автор на литературно произведение, диктовка, препис) се усвояват в процеса на практическите дейности без да се отделя специално учебно време за тях. Този подход се основава на новата концепция за изграждане на компетентностите, които извеждат на преден план в обучението практическата приложимост на знанието, а не механичното възпроизвеждане на понятия, факти и теории.

Учебната програма по български език и литература се прилага в рамките на 7 учебни часа седмично - 224 учебни часа годишно.

В следбуквения етап учебната програма по български език и литература предвижда провеждане на следния брой седмични часове: 2 часа за езиково обучение, 1,5 часа за създаване на текстове, 3 часа за литературно обучение и 0,5 часа за извънкласно четене.

3.2. Прилагане на учебната програма по математика

Осъвременяването на учебната програма по математика за I клас е подчинено на

идеята за изграждане на учебното съдържание в съответствие с образователните потребности за комплексно развитие на личността на съвременния ученик. Прилагането на концепцията за комплексното развитие на личността на малкия ученик по математика предполага “дешифриране” на определените очаквани резултати като елементи на математическата компетентност.

Областите на компетентност, които са основа за структуриране на учебното съдържание по математика, запазват наименованието и логиката на изграждането му, позната чрез ядрата на учебно съдържание в държавните образователни изисквания по математика и старите учебни програми. В същото време са определени нови теми, чрез които се постигат очаквани резултати от обучението в областта на аритметиката и на геометрията и се подчертава интегритетът на компетентностите, изграждащи началната математическа грамотност. Всяка тема включва и резултати, свързани с изграждане на система за работа с текстовите задачи и гарантира вътрешнопредметната хомогенност на включеното учебно съдържание.

Като са отчетени световният опит и възможностите на днешния първокласник в новата учебна програма по математика е включена нова тема, с която се въвеждат десетиците до 100 и се надграждат знанията за количествената характеристика на числата от 0 до 20. По този начин по-удачно и балансирано се преразпределя учебното съдържание, предвидено за класове от началния етап на образование, и се постига значително олекотяване на учебното съдържание по математика за II клас, натоварен понастоящем с прекалено високи очаквания. Добавянето на новата тема благоприятства разбирането и използването на знанията за българските монети и банкноти, които са естествена основа за изграждане на съвременни ключови компетентности в процеса на учене и игра.

Разпределянето на учебния материал по темата условно може да предвижда от 3 до 5 урока за нови знания и 2 – за затвърдяване. Изучаването на новата тема за числата 10, 20...1000 и за събиране и изваждане с тях не предполага трудност от методически характер. Организационните трудности, свързани с използване на старите учебници, одобрени през 2002 година, биха могли да бъдат преодоляни чрез изготвяне на работни листове за учениците или чрез използване на методическите разработки на съответните уроци от учебника по математика за II клас, включително и от електронния му вариант.

В съответствие с определението за *математическата компетентност и основни*

компетентности в природните науки и технологиите са изведени нови акценти, насочени към работа със схеми, таблици и диаграми, обемни тела. Те присъстват имплицитно в определените за първи клас очаквани резултати от обучението, затова изискват системна и целенасочена педагогическа работа.

Нов момент в учебната програма е включването на понятия за елементите на някои геометрични фигури, като например *страна* и *върх* на правоъгълник, квадрат и триъгълник. Новият подход за изучаване на равнинните фигури е виден в очаквания резултат “Разпознава точка и отсечка”. Като се използва първичното понятие “точка”, се подпомага изясняването на другите геометрични понятия и фигури. За чертането на отсечка се използва квадратна мрежа, като целите са насочени не само към развитие на уменията за чертане, но и с развитие на пространствените предстви.

Новите понятия в учебната програма са ограничени до най-значимите, като се предвижда отпадналите понятия, свързани с количествените характеристики на числата, да бъдат усвоени в процеса на практическа дейност.

Използването на старите учебници за реализиране целите на учебната програма предполага внимание за съответствие на предлаганите в учебника задачи с последователността на изучаваното учебно съдържание; изисква предварителна подготовка на дидактическите материали и задачи за допълнителна работа; включва професионален подход и компетентно планиране на всеки момент в дейността на учителя.

Учебната програма се прилага в рамките на 4 учебни часа седмично - 128 учебни часа годишно.

3. 3. Прилагане на учебната програма по околен свят

Новата концепция за учебния предмет *Околен свят* разширява полезерението на първокласника към проблеми и дейности, свързани с близката му природна и обществена среда. В този смисъл тя не се различава съществено от концепцията на учебния предмет *Роден край*, но не поставя и знак за тъждественост между тях. Без да се пренебрегва тематиката за родния край е потърсена по-пряка връзка с учебния предмет, който се изучава в следващия клас, и се надгражда постепенно проблематиката, разглеждана в учебните предмети *Човекът и обществото* и *Човекът и природата*.

Новите постановки, изграждащи спецификата на учебен предмет, са загатнати в

краткото представяне на учебната програма по околна среда за I клас. Поставен е акцент върху реализирането на разнообразни дейности за изучаване на предложените теми, като учениците следва да бъдат поставени в ролята на изследователи и на откриватели на факти и истини за заобикалящия ги социален и природен свят. Чрез комплекс от учебни дейности, свързани с наблюдение, изследване, класифициране, учениците опознават света около себе си, вместо да изучават декларативни знания за него.

В контекста на всяка от изучаваните теми се търсят възможности учениците да използват личния си опит и да извършват собствени проучвания. С помощта на различни откривателски дейности първокласниците се учат да разбират себе си и околния свят и се приучават да разбират и ценят равновесието в природата и обществото, да взимат предвид различни гледни точки, да развиват своите граждански умения.

Практическите аспекти на социалните и гражданските компетентности се надграждат над придобития в предучилщната възраст жизнен опит и се създава предпоставка за интегриране на различни проблеми в рамките на посочените теми.

Преструктурирането на учебното съдържание в новата учебна програма налага да се обърне повече внимание на очакваните резултати от обучението, насочени към формиране на екологичната и здравната култура, най-вече към практическите аспекти, свързани с опазване на живота и здравето на детето. В новата учебна програма доминират целите, свързани с патриотичното възпитание, но конкретни знания за национални символи и празници са представени в темата *Празници и обичаи*. Разбира се учителят може да преоткрива възможностите за реализацията им във всички останали теми и елементи на учебната програма.

В учебната програма по околна среда за I клас са включени някои нови формулировки на очаквани резултати, които по същество не променят засегнатите в темите проблеми. Така например в контекста на съответната тема всеки учител може да направи своя интерпретация и да реализира различни дейности за постигане на следните нови очаквани резултати:

- Описва себе си, своите интереси и любими занимания;
- Дава примери за толерантност;
- Дава примери за подходящо поведение при опасни ситуации у дома и в училище;
- Разказва за труда на хората през различните сезони;

- Дава примери за растителни и животински храни;
- Разпознава химна на Р България като национален символ.

Новите очаквани резултати заменят други, чието място може да бъде открито в други класове и учебни програми. Така например, очакваният резултат за назоваване на различни видове професии и определя тяхната значимост кореспондира с концепцията на предмета *Технологии и предприемачество*, затова е отпаднал от учебната програма по околна среда и следва да се разглежда в други учебни часове, където професиите ще се научават чрез обобщаване на споделен от децата жизнен опит или чрез включване на родителите в обучението.

Смяната на концепцията за учебния предмет не изключва изучавания до момента кръг от теми и проблеми, нито интегритета между тях. Новият момент е свързан с подхода към изучаваните знания, който предполага създаване на условия за реализиране на редица откривателски дейности за наблюдение, изследване, класифициране и пр., чрез които първокласниците да се учат да разбират себе си и околния свят.

Прилагането на учебните програми не изисква задължително използване на учебник и учебни тетрадки, но няма пречка старите учебници, одобрени през 2002 г., да се използват като опора за конструиране на урока или за възлагане на конкретни задачи за самостоятелна работа на първокласниците.

Учебната програма се реализира в рамките на 1 час седмично - 32 учебни часа годишно.

3.4. Прилагане на учебната програма по музика

Осъвременяването на учебните програми по *музика* за I клас е насочено към постигане на ключовата компетентност *Културна компетентност и изразяване чрез творчество*, чиито измерения в началния етап на основното образование се свързват с повишени възможности за изразяване на детските преживявания и чувства чрез езика на музиката. Музиката като елемент на училищния живот допринася за насърчаване на учениците да пеят и за откриване и стимулиране на творческите им възможности. Положителната нагласа към музиката допринася за изграждане на естетическо чувство и чрез артистично самоизразяване и участие в културния живот. Ето защо новата учебна програма може да се реализира както в учебната стая, така и извън нея, в зависимост от условията на населеното място и инициативността на учителя.

Очакваните резултати от обучението по музика в края на първи клас са описани в пет области на компетентност, които са идентични с ядрата на учебно съдържание в старата учебна програма - музикална практика: музициране, възприемане на музика; елементи на музикалната изразност, музика и игра, музика и общество. Учебното съдържание е представено в 12 глобални теми, а към всяка от темите са посочени компетентностите, които е необходимо да се придобият като очаквани резултати от обучението.

Учебните програми гарантират методическата свобода за постигане на очакваните резултати и не предлагат за изучаване конкретни примери от областта на музикалното изкуство. Учителят подбира музикални произведения за слушане и изпълнение за постигане на очакваните резултати от обучението по съответните теми.

Макар че като цяло е запазена логиката на изграждане на учебното съдържание по музика, учебната програма предлага някои нови очаквани резултати за:

- Разпознаване на детски, женски и мъжки гласове;
- Използване на елементарен графичен запис на метрум и ритъм като зрителна опора на изпълнението си;
- Отчитане на силното метрично време при равномерната пулсация.

Постигането им е в практически план, предимно чрез слушане на музикални произведения, подбрани от учителя.

Съпоставянето на новата със старата учебна програма показва, че учебната програма е олекотена значимо с отпадането на очаквани резултати от обучението, като:

- Знае имена на автори на детски песни от училищния репертоар;
- Свързва името на най-популярни детски песни с името на техните композитори;
- Да прави оценка на чуждо и свое изпълнение;
- Да отчита неравномерността на метричната пулсация;
- Разпознава три определени от учителя музикални творби от училищния репертоар;
- Усеща, че инструменталната музика е достъпна за възприемане
- Да се стремят към различни форми на контакт с музиката – звукозаписи, медии, концертен живот.двигателни и графични средства.

Прилагането на новата учебна програма по музика с учебниците, одобрени през 2002 г. следва да отчита и факта, че от учебното съдържание за I клас е отпаднала

темата за *особености на метрума при музиката в размер на 5/8 и 7/8*; както и понятията: *народен оркестър, бързина, сила, кавал, коледари, сурвакалри, лазарки, кукери*. Използването им в контекста на темата за българската народна музика и обредност не предполага изясняване, а по-скоро разбиране на съответното лексикално значение като предпоставка за практическата ѝ реализация.

Новите понятия са формулирани така, че позволяват да се изясняват в достъпни за първокласниците обем и форма. Провеждането на дейности в изнесена обучаваща среда улеснява изучаването на понятията: публика, слушател, изпълнител, ударни инструменти, които са добавени в новата учебна програма.

Действащите до момента учебници по музика предлагат авторски и народни песни, които може да се използват при изясняването на новите понятия и за постигане на очакваните резултати, определени с новата учебна програма. В тях се съдържат графични записи на метрум и ритъм като зрителна опора за изпълнението, графични изображения, подпомагащи разграничаването на кратки и дълги тонови трайности. С помощта на музикалния материал за слушане и пеене учениците може да подбират подходящи словесни определения за характера на музиката и да проследяват изразните средства. В учебното съдържание на старите учебници са включени примери, илюстриращи музикалните инструменти, с които ученикът се запознава по външен вид и тембър и са въведени като нови понятия. Новите понятия *марш, вальс, право хоро, ръченица* са представени чрез подходящи примери, както за слушане, така и за изпълнение. Предложените в учебниците произведения за слушане дават възможност учениците да определят настроението, бързината и силата в музикалните примери; да правят упражнения за разграничаване на двувременна и тривременна пулсация; да разграничават равномерна и неравномерна чрез използване на графични модели; да разпознават звучността на мъжки, женски, детски, хор и оркестър.

Успешното прилагане на новата учебна програма по музика зависи преди всичко от желанието и от уменията на учителя да дешифрира новите послания, свързани с осигуряването на разнообразни възможности за изява на детето и стимулиране на неговата креативност.

Учебната програма по музика се реализира в рамките на 2 часа седмично - 64 учебни часа годишно.

3.5. Прилагане на учебната програма по изобразително изкуство

Осъвременяването на учебните програми по изобразително изкуство за I клас е насочено към постигане на ключовата компетентност *Културна компетентност и изразяване чрез творчество*. Дешифрирането ѝ за целите на образователния процес в началния етап на основното образование предполага повишени възможности за стимулиране на детското въображение и за изразяване на емоции в процеса на творческата дейност. Тези основни измерения определят целите и задачите на обучението по предмета, пряко насочени към изразяване чрез творчество.

Акцентът на учебното съдържание е върху знания, умения и отношения с практическа значимост за общуването с изкуството. Особено внимание се отделя на компетентностите, свързани с използване на разнообразни материали и пособия; възприемане на произведения от изобразителното изкуство и илюстрации на литературни творби; познаване и използване на визуални знаци в различни области на живота, осигуряващи възможност за по-пълноценна адаптация на учениците в социалната среда.

В конеткста на новото виждане за обучението по този учебен предмет е представено учебното съдържание в осем теми: „Богатството на образите”, „Реални и фантазни герои”, „Образи и форми”, „Образи и цветове”, „Творби на изобразителното изкуство”, „Илюстрации в книги за деца”, „Общуване и знаци”, „Материали и пособия” и са актуализирани очакваните резултати.

Всяка от определените теми създава възможности за отразяване на емоционално естетическо отношение и/или на лични преживявания и впечатления, затова е необходимо да бъде осигурена възможност за докосване на децата до разнообразни художествени творби или до красотата на природата. Така например чрез темата „Образи и цветове“ първокласникът може да бъде стимулиран да наблюдава есенен пейзаж и да проявява емоционално отношение към различните цветове в природата, да събира есенни природни материали и да създава собствена есенна композиция.

Очакваните резултати от обучението са формулирани с помощта на глаголи, като описва, открива, изследва, оценява, разбира, експериментира. Такава формулировка съдържа в себе си по-голяма обобщеност на областта за познание и картинна грамотност, без да противоречи на логиката на изграждане на старата учебна програма, в която учебното съдържание е обобщено по група проблеми: естетическо възприятие, творчество и отношение, обект и образ, зрител и творба, и др.

Принципна промяна в изучаваното учебно съдържание е заложена само в някои очаквани резултати, като:

- Назовава характерни визуални особености на формите (плоски и обемни);
- Разпознава визуални особености на форми и силуети (обобщени или с детайли);
- Отразява визуални особености на формите (плоски и обемни) в изобразителна дейност: рисуване, апликиране, моделиране, художествено конструиране.

За разлика от старата учебна програма, която изобличаваше от разнообразни по вид и съдържание понятия, в новата са систематизирани само основните и значими понятия, например видове форми (плоски и обемни), силует. Те са конкретни и обвързани пряко с формулираните очаквани резултати. Формират се като изобразителни представи и се усвояват в практически план, без да се изисква дефинирането или наизустяването им.

Рисуването като водеща практическа дейност за постигане на резултатите от обучението не изисква реализация с учебник. Този факт прави напълно приложими в съвременната практика действащите до момента учебници.

Предвид възможността учителят да избира средствата и методите на работа, неговото внимание следва да бъде насочено към създаване на практически ситуации и казуси, свързани с придобиването на ключовите компетентности.

Препоръчаните в учебната програма дейности за развитие на съвременните ключови компетентности, например за развитие на дигитални компетентности, за развитие на социални и граждански компетентности, за развитие на инициативност и предприемачество, които не присъстват в съществуващите учебници, следва да се реализират по преценка на учителите.

Връзката с останалите ключови компетентности е изразена не само чрез примерни дейности, но и чрез конкретни очаквани резултати, изискващи многоаспектен поглед върху темата. Така например тематиката за професията на художника кореспондира с учебното съдържание по технологии и предприемачество и следва да бъде представена интригуващо и мотивиращо. Тя може да бъде проведена в художествена галерия или в ателие на художник, да бъде зададена като проектна задача или да бъде представена чрез презентация с творби на известни български художници.

Богатите възможности за реализация на всяка тема предполагат внимателен подбор не само на средствата за реализация, но и на контекста и средата за представяне на учебното съдържание. Ето защо учебната програма допуска провеждането на урока извън класната стая.

В новата учебна програма се поставя акцент на текущото оценяване на ученическите творби, което е резултат от изпълнение на изобразителни задачи на основата на естетически (отразяващи качествените характеристики на индивидуални творчески прояви на ученика) и дидактически (отнасящи се до изпълнението на поставените учебни задачи) показатели. Поощрението, като една от основните техники на формиращото оценяване, е посочено като възможно ст за оценяване на постиженията на учениците.

Учебната програма гарантира методическата свобода за постигане на очакваните резултати и не предлага за изучаване конкретни примери от областта на изобразителното изкуство.

Учебната програма по изобразително изкуство се реализира в рамките на 2 часа седмично - 64 учебни часа годишно.

3.6. Прилагане на учебната програма по технологии и предприемачество

Учебният предмет *Технологии и предприемачество* заменя изучавания до момента в началния етап на основното образование учебен предмет *Домашен бит и техника*. Преосмислянето на наименованието в случая е свързано с промяна в парадигмата за технологично обучение, фаворизираща изпълнителската дейност на учениците, както и с целенасочени усилия за постигане на седмата ключовата компетентност от Европейската референтна рамка „Инициативност и предприемчивост“. Технологичното обучение има не само практическо, но и емоционално изражение, затова трябва да възпитава инициативност, предприемчивост и позитивно отношение към труда.

Обвързването на учебния предмет с ключовата компетентност инициативност и предприемачество предполага изместването на акцента от работа по инструкция и образец към творчески дейности за изява на личностно значимите качества инициативност, предприемчивост и отговорност; към формиране на позитивно отношение към труда, съвременната техника и технологиите.

Учебната програмата по технологии и предприемачество за I клас включва теми и дейности, чрез които на практическа основа се усвояват базисните технологични знания, умения и отношения, свързани с технологичната и икономическата грамотност на учениците като съществен елемент на тяхната обща култура. Спецификата на учебния предмет извежда на преден план темите, свързани с конструиране и моделиране, изработване на модели и изделия по инструкции,

образец и собствена идея от познати материали. Комплексът от технологични знания и умения, обвързани с практиката на хората и житейския опит на учениците, следва да допринася за постепенното изграждане на съвременните ключови компетентности.

Чрез изработването на различни изделия се цели провокирането на учениците към дейност, посредством която те усвояват знания, формират умения, изграждат компетентности от техносферата и икономиката и възпитават качества в контекста на предприемаческата култура. Крайният продукт от учебно-трудова дейност обаче не е и не може да бъде изработеното изделие. Изработването на самолетче от хартия или от природни материали например може да е по-скоро предпоставка за изява на детето, за самостоятелно вземане на решение и поемане на отговорност за извършваната дейност. Ето защо учебната програмата предвижда в процеса на практическа дейност да се възпитават личностно значимите качества инициативност, предприемчивост и отговорност и да се формира позитивно отношение към съвременните труд, техника и технологии. В нея се включва широко разнообразие от теми и дейности, чрез които на практическа основа се усвояват базисните знания, умения и отношения, свързани с технологичната и икономическата грамотност на учениците като съществен елемент на тяхната обща култура. В този смисъл планирането на дейностите не се свързва само с подбора на изделието, а преди всичко с възможностите за избор на най-подходящите материали за изработването му, на най-подходящата технология, най-удачната конструкция за решаване на зададен технически проблем и не на последно място на най-подходящата среда, в която всеки ученик да прояви активност и да постигне удовлетворяващ го резултат. Целите на устойчивото развитие изискват да се отдели внимание за определяне на последиците от използването на определени материали за изработване на изделието.

Смяната на концепцията за учебния предмет е свързана с акцентирание върху новите теми, Техника и безопасност, Технологии, Инициативност и предприемчивост, които не са включени в действащите до момента учебници. Реализацията на тези теми може да се осъществява в конкретна практическа дейност или чрез проекти, без да се налага придържане към урочните статии на съществуващите учебници. В игрови или в практически ситуации и казуси може да бъдат постигнати и очакваните резултати, свързани с професиите, например “Назовава различни видове професии и определя тяхната значимост”. За постигане на ключовата компетентност инициативност и предприемчивост от съществено

значение е учениците да се включат в търсене на различни решения за оригиналност, неповторимост на изработеното изделие, в дискутиране на възможностите за популяризиране на изработения в часовете продукт или за включването му в благотворителни каузи.

Новите теми и свързаните с тях очаквани резултати биха могли да се реализират за сметка на учебното време, предвидено за отпадналите теми от учебното съдържание:

- Отглеждане на растения и животни, здраве и безопасност;
- Комуникации и контрол в трудовите процеси;
- Оборудване и поддържане на оборудването.

Новите идеи на учебната програма предполагат промяна в начина на оценяването на резултатите от обучението, така че да се отчита индивидуалният напредък на всеки ученик по отношение на показаните способности за генериране на идеи и привеждане на идеите в действие. В същото време е необходимо оценката да стимулира индивидуалните възможности на ученика и неговата удовлетвореност от всеки конкретен резултат, от успеха по принцип. Провеждането на личностно ориентирано обучение по този учебен предмет изисква предоставяне на възможност на ученика за самооценяване на дейността и резултата от нея по отношение на избраните цели.

Учебната програма по технологии и предприемачество се реализира в рамките на 1 час седмично - 32 учебни часа годишно.

3.7. Прилагане на учебната програма по физическо възпитание и спорт

Учебната програма по физическо възпитание и спорт за I клас е осъвременнена и реструктурирана, като са добавени нови теми, свързани с постигане на физическа деспособност и с избираемите дейности в областта на туризма – за туристическа разходка и зимни спортове. Докато последните две теми са обвързани с възможностите за провеждането им в населеното място, то достигането на физическа дееспособност е задължителен компонент на образователния процес, свързан с диагностика и оценка.

Образователните цели на програмата в I клас са насочени към усъвършенстване на естествено-приложните двигателни действия и към овладяването на нови умения за изпълнение на строеви и общоразвиващи упражнения. Нов момент в учебната програма е и задължителното изпълнение на народни хора и танци, игри с топка и

подвижни игри, свързани с отборните спортове футбол и хандбал. В процеса на обучението е необходимо да се отдели специално внимание на знанията и уменията, насочени към формиране на основните здравно-хигиенни навици при изпълнението на физическите упражнения, за използването на естествените сили на природата с цел укрепване на здравето. В процеса на обучението се реализират педагогическите идеи за активното и успешното взаимодействие между субектите в педагогическия процес.

При разработването на годишното тематично разпределение е необходимо в началото на I учебен срок (първите три седмици) и в края на II учебен срок (последните три седмици) да се предвидят повече урочни единици по лека атлетика и свързаните с нея подвижни игри за развитие на двигателните качества. Разработването на урочните единици и оценяването на резултатите от обучението се осъществява при спазване на последователността на етапите на обучението в двигателно-познавателната дейност – за начално разучаване, за задълбочено разучаване и за усвършенстване. Диагностика и оценката на физическата дееспособност за учениците от I клас се осъществява в съответствие с комплекса от тестове за измерване на физическата дееспособност в начален етап на основната образователна степен на училищното образование, изработена от доц. Ив. Попов.

Качествената словесна оценка е в съответствие с тестовете и таблиците за оценка на резултатите, приведена към изискванията на ДОС за оценяване на резултатите от обучението на учениците, както следва:

<i>Качествена словесна оценка</i>	<i>Общ брой точки</i>
Отлична	над 80 точки;
Много добра	66 - 79 точки;
Добра	59 - 65 точки;
Средна	45 - 58 точки.
Слаба	до 44 точки, включително

Учебната програма по физическо възпитание и спорт се реализира в рамките на 2 час седмично - 64 учебни часа годишно.

Рени Рангелова - държавен експерт в дирекция
 “Образователни програми и образователно съдържание”
 Министерство на образованието и науката